

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

Móra Ferenc

1

Ha a hazai kenyeret eszem, régi, elfeledett ízek csiklandják ínyemet. Ennek a kenyérnek nyilván megvan a maga receptje. De a receptet hiába adnám oda egy itteni péknek, az a kenyér, melyet így sütné, nem lenne ugyanaz, mint az, amit otthon ettem, sok-sok éven át. Lemérhetné gyógytári mérlegen a sót, a lisztet, a kovászt, ügyelhetne a keverés vegyi folyamatára, a dagasztásra, a sütésre, mégse sikerülne úgy, mint édesanyámé. Minden csip-csup dologban van valami rejtély. Az értelem, a képzelet, a tudomány boszorkánykonyhája céltalanul igyekszik ellesni annak a titkát, amit évszázados, nemzedékekről nemzedékekre öröklődő, öntudatlan hagyomány alapozott meg.

2

Erre gondoltam, mikor kézhez kaptam ezt a hat, dohányszínű vászonba kötött, takaros kötetet, melyet közeli földim írt, a „vidéki író”, a szegedi múzeum igazgatója. Valamelyik kötetét találomra kinyitottam. Olvasni kezdtem egyik kis rajzát. Mindjárt az első percben valami bűvös egyetértés támadt közöttünk. Éreztem, hogy én is ezen a vidéken nevelkedtem, itt töltöttem el életem döntő szakát, gyermekkoromat. Ez a közösség több minden véralkati hasonlóságnál, egybehangzó véleménynél, elvbarátságnál. Minden szó annyira ismerős, akár atyafiaim szava. Noha nyomtatva van, amit olvasok, hallom a hangzóit, ahogy parasztjaink ejtik, hallom a szöveg ólombetűin túl a beszéd komoly, lassú muzsikáját, hallom a hangsúlyt, melyet az író fölemel vagy leenged, s azt is, amint írás közben lélegzetet vesz. Űtőereink egy ütemre vernek. A képeket az alföldi búzaföldek, akácok, kisvárosi utcák festéktáblájáról veszi, melyeken hajdan játszadoztam. Nálunk is pipacs, kék katáng és fehér csomorika inog a szélben a vasúti sínek mellett, nálunk is éppígy hull délután hatkor rézsút verőfény a kunyhók zsúpfedélére, a semlyékre, a temetőárokra, s a visszhangos lárma, melyet a poros úton egy parasztszekér ver, a csönd, mely a holdfényes tarlón reszket, szóról szóra ilyen. Minden embere a bátyám, a néném, az öcsém, a húgom. A kapcsolat családi, szinte rokoni. Iskola vagy búban-örömben eltöltött évek nem teremtenek két lélek között olyan testvériséget, mint az, hogy egy helyütt gyerekeskedtek. Fölkiáltok: „ittthon vagyok”.

3

Vajon miben lakozik ennek az írónak a varázsa, aki utóbbi esztendőkből egyike a legolvasottabbaknak, legnépszerűbbeknek? Mindenekelőtt abban, hogy nádihegedűjén kedvesen és természetesen tud játszani. Ismeri és megbecsüli zeneszerszámát. Zenésze prózáknak. Ösztönösen tudja, hogy a magyar próza gyökerében és mivoltában népies, s más nem is

lehet. Nincsen „tudós” stílusunk. Minél elvontabb, minél finomabb, légesebb árnyalatokat keresünk, annál inkább vissza kell nyúlnunk a népnyelvbe. Aki a múltban valami nagyot alkotott a próza terén,

Pázmány, Mikes, Jókai, Mikszáth, Gárdonyi, az egytől egyig népies volt. Arany János a *Hamletet* szalontai parasztok nyelvén szólaltatta meg, oly világosan és kézzelfoghatóan, hogy mikor évekkel ezelőtt kísérletül felolvastuk egyik cselédünknek, az a tragédia minden helyzetét és szépségét megértette. Városi nyelvünk még mindig csenevész, szegényes. Nekünk nem voltak a középkorban „grammatikusaink”, mint a franciáknak, kik elméletek alapján hozták meg papirostörvényeiket, melyek ma is jórészt érvényben vannak, s kötelezők a tollforgatók részére. Mi nem építünk csúcsíves mondat-székesegyházakat, mint a németek. Semmi szakadék nincs írott és beszélt nyelv között. Úgy kell írniuk, ahogy beszélünk. Csak kevés, egymástól alig különböző nyelvjárás fejlődött ki az aránylag nagy magyar nyelvterületen. A nyelv rugalmas egysége mindig megmaradt. Tájszavainkat előbb-utóbb magába hasonította, földolgozta az irodalmi nyelv. Vegyük kezünkbe Szinyei *Tájszótárát*, melyet 1893-ban adtak ki. Meglepődve állapítjuk meg, hogy a tájszók java része ma már ismeretes előttünk, lépten-nyomon halljuk az utcán, olvassuk újságokban, könyvekben, mert az azóta eltelt harminc esztendő alatt lassanként átszivárogtak irodalmi nyelvünkbe. Eleven hajszalereken át közeledik irodalom és nép. A folyamat pedig szakadatlanul tart.

4

Móra Ferenc hatásának másik magyarázata az, hogy testileg-lelkileg példája a magyarnak. Egészségesen sötétpiros arcát mintha a szabad puszták szellője fújta volna ki. Dús, zúzmara haj csapzik nyílt férfihomlokára. Száján mosolygó bölcsesség. Szemében melázás, figyelem. Nagyon szerény, de nagyon önérzetes. Fáradhatatlan munkás, aki a vidéki szerkesztőségekben évtizedek óta vágja a rendet. Világnézetét derűnek szokás nevezni. Én nem tartom annak. Derűs ez, de borús is egyszerre, az édest vegyíti a keserűvel, a nyájaságot a gúnnyal, a politikai hitet a mindenbe beletörődő közönnyel, az andalgást a teremtettével, a szomorkodást a duhajsággal, a megbékélést a dohogással s egy csipetnyi, rokonszenves lázadással. Ezek a tulajdonságok azonban nem mondanak egymásnak ellent, hanem szervesen, arányosan összeolvadnak a „humor” nedűjében. Csak a humor tud megérteni egyszerre kettőt, csak az képes fölfogni egyszerre a dolgok kicsiségét és nagyságát, az egész élet viszonylagosságát. Úgy beszél, mint a tápéi paraszt, de valójában szenvedélyes könyvbújjó, talán az utolsó polihisztor. Nyelvészet, útirajz, állattan, növénytan, történelem, régészet egyformán érdekli. Legszebb lapjai azok, melyeken virágokról, állatokról ír. Mindennek ki akarja szívni a mézét, csupa kíváncsiságból, csupa alázatos embe-riességből. Első pillanatra úgy rémlik, hogy egyszerűsége és tudásvágya között valami el-lentmondás van. De nincs. Én tudom, hogy ilyen a népem. Szeret az tanulni, fúrni-faragni, ezermesterkedni, csak épp nem rakja ablakba tudását. Szemérmesen rejtegeti. Minden csak maga mulatására való. Kinek mi köze hozzá. Budapesten évekkel ezelőtt eladtak egy nagy könyvtárat, melyben volt vagy száz spanyol könyv is. Egymás után utaztak föl vidékről földbirtokosok, jegyzők, tanárok, bírák, és megvásárolták. Álmomban se hittem volna, hogy ezek titokban spanyolul olvasnak. Nyáron faluhelyen láttam egy húszesztendős pa-rasztlegényt. Esténként, béresmunkája után, cimbalmot ácsolt magának a két kezével, és föl is húrozta. Ezeknek vér szerint való testvére Móra Ferenc.

5

Leginkább annak a műfajnak a mestere, melynek eredete távoli századokba nyúlik vissza irodalmunkban. Ezt a maga képére és hasonlatosságára alakította. Őseit a báró Apor Péterek, Eötvös Károlyok, Tóth Bélák között kell keresni, akik értették a módját annak, hogy minden apróság arannyá váljék, amihez hozzáérnek. Semmi alkalom se kicsiny ahhoz, hogy bölcssek, vonzók, talpraesettek legyünk. Az egyéni szeretetreméltóság csodát művel. Egy adomába belefér az egész világ. A harmadik osztályos utazás, a sáska vagy a kettőspont, minden-minden méltó arra, hogy emberi voltunkban megnyilatkozzunk. Kedély által értjük meg az Életet. Ezt a szemléleti formát a barkácsoló, vajákos magyar fajta teremtette meg. A francia cseveg, szikrázik, pontosan kiszámított csattanókat helyez el; a német taglal, fejteget, elemez, boncol, latol, mindig tudományosan, az angol az *essay* megalkotója, valami szigorú, de közvetlen tárgyilagossággal világítja meg tárgykörét. Mi mesélünk, s közben szemlélődünk, vállunkat vonogatjuk, el-elkalandozunk, végül mosolygunk. Móra Ferenc az önmagáért való „beszéd” e pompázatos, keleti módját műveli ki, mely oly általánosan és megindítóan hat mindnyájunkra, annyi távoli emléket ébreszt bennünk, mint a cigányzene. Szeret meg-megállni, vargabetűt tenni, zárójeleket nyitni. Éppen eszébe jutott valami. Mégis mindig célhoz ér. Mondatai természetesen göngyölődnek le egymásról. Tiszteli a betűt, mértékes művésze az írásnak. Önmagában rendkívül megvetheti a teliszájúságot. Markolj keveset, és fogj sokat. Csak az való papírra, ami ma már formailag is megérett. Joubert írja, tanácsul minden tollforgatónak: „Nem a mondatomat csiszolgom, hanem a gondolatomat. Várok mindaddig, míg az a fénycsöpp, melyre szükségem van, ki nem alakul, s le nem pottyán tollam hegyéről.”

Új Idők, 1927. október 2.

